

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

FÖREBYGGANDE
OCH FRÄMJANDE
UNGDOMSVERKSAMHET

UNGA OCH SOCIAL EXKLUDERING

– en kartläggning av forskning om effekter av ungdomsinsatser

UNGDOMSSTYRELSENS SKRIFTER 2007:5

Unga och social exkludering

– en kartläggning av forskning om effekter av ungdomsinsatser

Förord

Ungdomsstyrelsen har sedan januari 2006 haft ett flertal riktade insatser kring förebyggande och främjande ungdomsverksamhet. Dessa insatser har varit kopplade till ett regeringsuppdrag kring unga i riskmiljöer.

Myndigheten har också haft ett särskilt uppdrag att stärka förutsättningar för samhällsekonomiska analyser av förebyggande och främjande ungdomsverksamhet. Bland annat har myndigheten i samverkan med ett antal kommuner startat olika försöksverksamheter.

Forskningsöversikten *Unga och social exkludering* är också kopplad till detta uppdrag liksom skriften *Framgångens hemlighet* som har tagits fram för att beskriva olika strategier för uppföljning och utvärdering.

Vi hoppas att erfarenheterna från de kommunala projekten och skrifterna ska stärka kommuner och organisationer i arbetet med att följa upp och utvärdera det förebyggande och främjande ungdomsarbetet.

Forskningsöversikten har på uppdrag av Ungdomsstyrelsen genomförts av Rickard Danell, doktor i sociologi vid sociologiska institutionen, Umeå universitet.

Per Nilsson
generaldirektör, Ungdomsstyrelsen

Innehåll

SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER	7
INLEDNING	9
METOD Hur man utvecklar en sökprofil Valda bibliografiska databaser	11
RESULTAT Social exkludering och social inkludering i internationella tidskrifter (Web of Science) Förebyggande och evaluerande studier av social exkludering bland unga Samhällsekonomiska effekterna av preventiva insatser	15
REFERENSER	27

SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER

Skriften *Unga och social exkludering* är ett försök att kartlägga internationell forskning om preventionsinsatser mot social exkludering bland ungdomar och att kartlägga de samhällsekonomiska effekterna av sådana insatser. En svårighet när man ska kartlägga denna typ av forskning är att den är spridd över ett stort antal ämnesområden. Eftersom det var okänt hur spridd forskningen var över olika discipliner har strategin varit att söka i multidisciplinära bibliografiska databaser och ett stort antal ämnesspecifika databaser. Första delen bestod i att kartlägga den forskning som indexerats i den multidisciplinära databasen Web of Science.

Fördelen med Web of Science är dess ämnesmässiga bredd medan en uppenbar nackdel är att enbart tidskriftsartiklar indexeras i databasen. Kartläggningens andra del bestod i mera riktade sökningar i ämnesspecifika databaser. Användningen av de ämnesspecifika databaserna har två tydliga fördelar. För det första indexeras de flesta former av publikationer, vilket ger en god bild av den totala forskningsaktiviteten. För det andra är publikationerna i dessa databaser indexerade med ett kontrollerat hierarkiskt språk, tesaurus, vilket gör det möjligt att bättre precisera frågorna.

Vilka slutsatser kan vi dra från analysen av de dokument som indexeras i Web of Science? Tillväxten av de artiklar som använder sig av begreppen social exkludering och social inkludering är stark, i det närmaste exponentiell. Men användningen av begreppen i vetenskapliga sammanhang är en relativt ny företeelse. De första artiklarna som påträffades var publicerade i början av 1990-talet. Men publiceringsaktiviteten för artiklar om social exkludering tar fart först efter 1996 och efter 1999 för publikationer om social inkludering. De äldsta artiklarna som diskuterar social exkludering och inkludering bland ungdomar publicerades i Web of Science 1997, därefter växer denna kategori av artiklar snabbare än övriga artiklar.

Slutsatser om forskningens exakta volymer är dock osäkra. Det finns två orsaker till detta. För det första är man i en bibliografisk databas begränsad till att söka i existerande bibliografiska fält. För det andra växer bibliografiska databaser vilket gör att representation av geografiska områden och tidskriftskategorier kan förändras över tid.

Majoriteten av de artiklarna som hittades i Web of Science var skrivna av forskare från Storbritannien. En möjlig förklaring till den brittiska dominansen, som även stämmer med den förändrade publiceringsaktiviteten, kan bero på den brittiska regeringens program riktat mot social exkludering. Även forskningen om social inkludering domineras av forskare från Storbritannien. I materialet från Web of Science är amerikanska forskare klart underrepresenterade. Även om de övriga databaserna har ett sämre underlag för att möjliggöra analyser av författarnas geografiska hemvist, så kan vi från genomgången av publikationerna dra slutsatsen att man med en vidare definition av begreppet social exkludering hittar en större mängd amerikanska studier. Begreppen social exkludering och social inkludering används i huvudsak av västeuropeiska forskare och då framförallt av brittiska forskare. I jämförelse med de europeiska studierna handlar de amerikanska publikationerna framförallt om ungdomsrelaterat våld, framförallt i form av gängvåld, samt avhopp från skolan. Ytterligare en skillnad är att de europeiska studierna i högre grad kopplar samman de diskuterade problembilderna med större socioekonomiska faktorer.

I vilken utsträckning har den litteratur som hittats varit relevant för den forskning som denna studie har haft som syfte att kartlägga? Slutsatsen blir att en ganska liten andel av litteraturen som har tagits fram visat sig vara helt relevant. En stor andel av litteraturen handlade mer om orsakerna till problemen än om hur de ska åtgärdas. Få artiklar har tagit upp frågor om konkret förebyggande arbete och ännu färre har studerat effekterna av förebyggande insatser. Den forskning som visade sig svårast att hitta var forskning om de samhällsekonomiska effekterna av förebyggande insatser. Denna forskning var dessutom inte sammanställd av ekonomer, utan av dem som var involverade i det förebyggande arbetet, något som reser frågetecken kring dessa publikationers kvalitet som ekonomiska analyser.

INLEDNING

Rapportens syfte är att kartlägga internationell forskning om social exkludering. Framförallt riktas intresset mot den forskning av preventiva insatser där målgruppen för insatserna är ungdomar. Det är två huvudsakliga frågor som ska besvaras. Den första är hur den internationella forskningen som handlar om preventiva insatser mot social exkludering (för social inkludering) ser ut. Den andra är om det finns någon forskning om de eventuella samhällsekonomiska effekterna av dessa insatser.

Begreppen social exkludering och social inkludering

Centrala begreppen i denna kartläggning är social exkludering och social inkludering. Hur ska man definiera dessa begrepp och i slutändan översätta dem till indextermer som kan användas vid litteratursökningen? Vad avses egentligen med social exkludering och social inkludering? Är mänskliga tillstånd som arbetslöshet och fattigdom underkategorier till social exkludering, eller bör social exkludering förstås som en möjlig effekt av arbetslöshet och fattigdom. Även om en explorativ inställning kommer att karakterisera detta kapitel om de centrala begreppens innebörd bör ändå deras innebörd diskuteras redan nu.

Begreppet social exkludering används på lite olika sätt. Det råder i forskarsamhället en hel del oenighet kring hur begreppet ska definieras och en del forskare har rekommenderat att det helt ska överges. Andra accepterar dess oprecisa användning och menar att begreppets stora värde ligger i att det får oss att ställa rätt frågor. Även om begreppets exakta innebörd verkar omstridd bland forskare, så har begreppet stark förankring i politiska kretsar. Frågan är om forskare och politiker ger begreppet samma innebörd. Exempel på begreppets betydelse i politiska sammanhang är den av brittiska regeringen instiftade handlingsplanen mot social exkludering. I denna definieras social exkludering som:

Social exclusion happens when people or places suffer from a series of problems such as unemployment, discrimination, poor skills, low incomes, poor housing, high crime, ill health and family breakdown. When such problems combine they can create a vicious cycle. Social exclusion can happen as a result of problems that face one person in their life. But it can also start from birth. Being born into poverty or to parents with low skills still has a major influence on future life chances. (Social exclusion task force <http://www.socialexclusionunit.gov.uk/page.asp?id=213>)

Den moderna användningen av begreppet social exkludering anses ha sitt ursprung i 1970-talets Frankrike. I denna tidiga användning av begreppet definieras de socialt exkluderade som de individer vilka administrativt exkluderades av staten, det vill säga de som stod utanför socialförsäkringssystemet (Duffy 1997). En likartad definition av begreppet har utvecklats inom ramen för FN:s utvecklingsprogram. Här definieras socialt exkluderade som individer vilka inte erkänns grundläggande rättigheter, eller saknar tillgång till legala medel för att realisera grundläggande rättigheter (Sayce 2000).

Inte heller inom den akademiska världen är begreppet entydigt definierat. Förutom de ovanstående betydelserna används begreppet ibland som synonym för begrepp, till exempel social isolering, marginalisering, arbetslöshet och fattigdom (Byrne 2000). Även om begreppet social exkludering är intimt förknippat med fattigdom, och då särskilt fattigdom definierat som relativ deprivation, så betonas att begreppen inte ska betraktas som synonymer. Om fattigdom förstås som avsaknaden av de materiella resurser som möjliggör normalt deltagande i samhället, så ska social exkludering förstås som en process i vilken individer utestängs från de sociala, politiska, ekonomiska och kulturella system som bestämmer individens integration i samhället (Walker & Walker 1997). Mandanipur et al (1982) föreslår att social exkludering ska förstås som en kombination av olika exkluderande processer, till exempel exkludering från politik, arbete, materiella resurser och kultur. Social inkludering markerar en vändning i retoriken. Social inkludering är givetvis exkluderingens motsats. Men det behöver inte vara samma forskare som använder bägge begreppen. Detta är något som vi ska undersöka inom ramen för denna forskningsöversikt.

METOD

Kartläggning av den internationella forskningen baseras på litteratursökning i sex olika bibliografiska databaser. En närmare beskrivning av dessa databaser återfinns i slutet på detta avsnitt. Det finns en stor mängd ämnesspecifika och multidisciplinära bibliografiska databaser tillgängliga vid svenska universitetsbibliotek, så möjligheterna att återfinna forskningsrelaterad information är mycket goda. Även om de bibliografiska databaserna omfattar stora volymer publicerat material, så är de vanligtvis konstruerade för akademisk användning. Detta kan medföra vissa begränsningar för denna kartläggning, till exempel är det okänt till vilken grad skrifter som publicerats av olika myndigheter återfinns i de bibliografiska databaserna. Men täckningsgraden av akademiska publikationer, särskilt publikationer i vetenskapliga tidskrifter, är mycket god.

Nedan följer en kort beskrivning av den metod som har använts för att kartlägga forskningsaktiviteten. Först behandlas frågan om hur sökprofilen och sökstrategin har utvecklats samt vilka databaser som har valts.

Hur man utvecklar en sökprofil

Informationssökning är alltid en balansgång mellan att hitta så mycket relevant information som möjligt och att hitta så lite irrelevant information som möjligt. De informationsvetenskapliga begrepp som syftar till att fånga dessa strävanden benämns som sökresultatets precision och återkallningsprocent. Det finns dock en inbyggd motsättning mellan dessa strategier eftersom högre precision i sökningen leder till att relevant information kanske inte hittas och en strategi som strävar efter att finna alla relevanta dokument med nödvändighet även kommer att hitta många irrelevanta dokument. En allt för stark betoning av informationssökningens precision kommer att underskatta forskningens omfång, medan en allt för stark betoning av informationssökningens återkallningsprocent, kommer att leda till en överskattning av forskningens omfång. Utmaningen när man utvecklar en forskningsstrategi är att få de bägge strategierna rimligt balanserade. När man bygger upp en sökprofil begränsas möjligheterna av hur databasen är uppbyggd, till exempel av hur urvalet av dokument har gjorts, vilka bibliografiska fält som finns indexerade och det sätt på vilket sökfrågor kan formuleras. Förutsättningarna för informationssökningen varierar dessutom mellan olika databaser, vilket är relevant i detta sammanhang eftersom den kartläggning som presenteras i denna studie bygger på informationssökningar gjorda i flera databaser.

När man utvecklar en sökprofil står valet mellan naturliga språk och kontrollerat språk. I alla valda bibliografiska databaser, förutom Web of Science, är litteraturen indexerad med hjälp av en tesaurus som är ett hierarkiskt system av kontrollerade indextermer. Det finns två fördelar med ett kontrollerat språk. För det första minskar användningen av ett kontrollerat språk risken för att samma ord kan ha olika betydelser i olika texter. För det andra, eftersom indextermerna syftar till att beskriva dokumentens huvudsakliga innehåll garanterar detta att termerna träffar i dokumentet där de inte är helt perifera i relation till dokumentets huvudsakliga innehåll, vilket både minskar bruset i träffbilderna och risken att relevant litteratur inte hittas. Eftersom Web of Science saknar tesaurus kommer litteratursökningen att utföras med hjälp av både naturligt och kontrollerat språk. I Web of Science används fritextsökning i titel, abstrakt och indextermer. En effekt av att möjligheterna till olika strategier är mer begränsade i Web of Science är att litteratursökningen med nödvändighet kommer att bli mer extensiv i denna databas. I Web of Science användes därför endast tre begrepp i söksträngen, social exkludering, social inkludering och ungdomar. Söksträngen ser ut så här:

TS = (social exclusion OR social inclusion) AND TS = (youth* OR teen* OR teenage* OR juvenile* OR adolescent* OR young) AND PY = 1986-2006

I övriga databaser har fyra övergripande teman definierats med hjälp av deskriptorerna från databasernas tesaurus. Dessa är preventionsforskning, effektstudier, ungdomar samt social inkludering och social exkludering.

- Preventionsforskning definierades med termerna: prevention programs, crime prevention, delinquency prevention, drug abuse prevention, prevention, dropout prevention, deterrence.
- Effektstudier definierades med termerna: outcomes, evaluation, evaluation methods, meta analysis, needs assessment, evaluation research, program evaluation, social impact assessment, effectiveness, evaluation research, performance.
- Ungdomar, eller snarare ungdomsrelaterad forskning definierades med termerna: juveniles, juvenile delinquents, juvenile offenders, high school students, juvenile crime, school violence, youth violence, youth, affluent youth, black youth, disadvantaged youth, migrant youth, out of school youth, rural youth, suburban youth, urban youth, adolescents, early adolescents, late adolescents, youth opportunities, youth problems, youth programs, adolescent development, adolescents, juvenile delinquency, youth culture, youth employment, youth movements.
- Social exkludering och social inkludering definierades med termerna: social isolation, alienation, disengagement, marginality, social distance, cultural isolation, social closure, social exclusion, social inclusion.

Alla termer som valdes för att definiera olika teman är tesaurustermer förutom begreppen social exkludering och social inkludering. Men för att definiera detta tema valdes även relaterade deskriptorer. De olika söksträngarna har sedan använts för att ringa in den relevanta litteraturen. Ett förenklat exempel på denna procedur är termer för prevention = (term P1 or term P2 or ... or term Pn), termer för ungdomar = (term U1 OR term U2 OR ... OR term Un), samt termer för specifikt tema = (term T1 OR term T2 OR ... OR Tn). Vilket ger en söksträng där vi eftersöker dokument – det ser ut så här i deskriptorfältet:

DE=(P1 OR P2 OR ... Pn) AND DE=(U1 OR U2 OR ... Un) AND DE=(T1 OR T2 OR ... Tn)

Detta betyder att det i varje dokument måste finnas termer i deskriptorfältet som åtminstone motsvarar tre av termerna i sökprofilen, det vill säga åtminstone en term som indikerar att det är en artikel om prevention, åtminstone en term som indikerar att det handlar om ungdomar samt åtminstone en term som motsvarar det valda temat. Eftersom sökfrågan i exemplet utgörs av tre avskilda mängder av indextermer, vilka inom varje termmängd behandlas som likställda, så finns ett stort antal möjliga kombinationer av termer som kan ge träffar i de konkreta dokumenten. Det faktum att vi har använt kombinationer av indextermer för att definiera de dokumentmängder som svarar mot specifika forskningsteman, betyder att viss överlappning finns mellan olika forskningsteman. En specifik publikation kan till exempel samtidigt handla om ungdomsvård och drogmisbruk.

Valda bibliografiska databaser

Sex databaser har använts för kartläggningen av forskning om preventiva insatser riktade mot ungdomar. En kort presentation av databaserna kommer att göras. Eftersom överlappningen mellan databaserna är stor har sökningen skett samtidigt i flera av databaserna.

ISI Web of Science är en multidisciplinär databas som indexerar dokument publicerade i vetenskapliga tidskrifter. I tillgänglig version täcker databasen perioden 1986 och framåt. *Web of Science* består av tre databaser, *Science Citation Index (SCI extended)*, *Social Science Citation Index (SSCI)*, samt *Art & Humanities Citation Index A & HCI*. I denna studie har informationssökningen begränsats till SSCI. I SSCI indexerar publikationer från 1 725 samhällsvetenskapliga tidskrifter, samt ett urval samhällsvetenskapligt relevanta publikationer från 3 300 naturvetenskapliga, medicinska och tekniska tidskrifter.

I *Sociological abstracts (SA)* indexerar internationell sociologisk litteratur, samt litteratur från relaterade vetenskapsområden, inom samhälls- och beteendevetenskaperna. I SA indexerar artiklar och annat material från 1 800 vetenskapliga tidskrifter och andra seriella publikationer. Databasen indexerar även böcker, bokkapitel, rapporter, avhandlingar samt konferenshandlingar. SA täcker in perioden 1952 och framåt.

Social Services Abstracts (socialt arbete) täcker in publikationer inom området socialt arbete och relaterade forskningsinriktningar, till exempel socialpolitik och välfärdsstudier. Databasen indexerar publikationer från över 1 300 vetenskapliga tidskrifter och andra seriella publikationer samt avhandlingar. Databasen innehåller publikationer från 1979 och framåt.

ERIC (Educational Resources Information Center) indexerar publikationer rörande utbildning och pedagogik ur alla aspekter samt angränsande ämnesområden. Databasen innehåller publikationer från drygt 700 internationella tidskrifter samt forskningsrapporter, konferenshandlingar och avhandlingar. ERIC täcker perioden 1966 och framåt.

Criminal Justice Abstracts (CJA) täcker in publikationer om kriminologi och relaterade forskningsområden. I databasen indexeras de större tidskrifterna inom kriminologi och relaterade discipliner, men även en stor mängd rapporter från offentliga myndigheter samt olika privata organisationer. CJA täcker perioden 1968 och framåt.

Econlit (Nationalekonomi) indexerar tidskriftsartiklar, böcker, doktorsavhandlingar och konferenshandlingar. Den bygger bland annat på innehållet i bibliografierna *Journal of Economic Literature* (JEL) och *Index of Economic Articles*. Indexerar nationalekonomiska publikationer från 1969 och framåt.

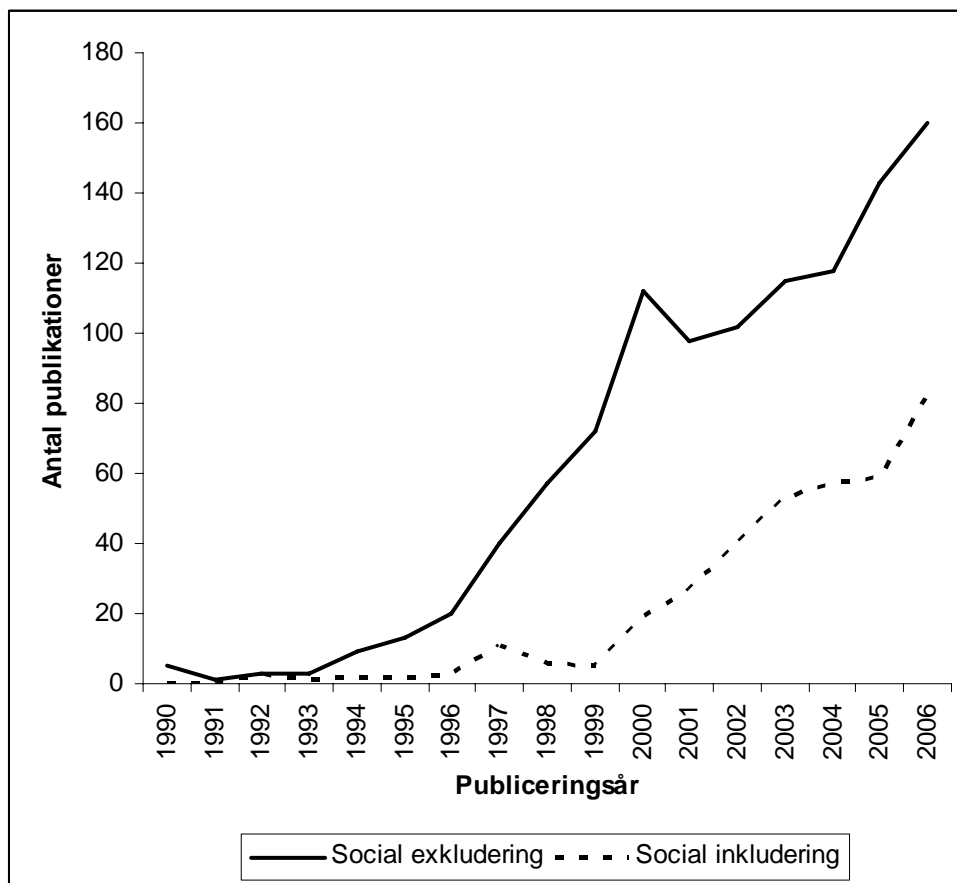

RESULTAT

Resultatet från litteratursökningen presenteras i flera steg. I avsnittets första del presenteras analys av den litteratur som hittades i Web of Science. Litteraturen har analyserats utifrån forskningsaktivitetens utveckling, hur forskningsaktiviteten ser ut inom olika forskningsområden samt hur forskningsaktiviteten ser ut i olika länder. Relevanta publikationer granskas närmare. I avsnittets andra del presenteras analysen av den litteratur som hittades i de övriga databaserna. Efter som möjligheterna att med precision definiera publikationernas huvudsakliga innehåll är bättre i dessa databaser har en mera finmaskig analys av publikationernas innehåll gjorts. Även i denna del identifieras relevanta artiklar som sedan granskas närmare.

Social exkludering och social inkludering i internationella tidskrifter (Web of Science)

Det första steget i denna kartläggning av forskningen är en övergripande analys av forskningen om fenomenen social exkludering och social inkludering som den framstår i internationella tidskrifter.

Figur 1: Antal publikationer som använder begreppen social exkludering eller social inkludering

Figur 1 visar på begreppen social exkludering och social inkludering förekomst i publikationer. Begreppen har inte använts särskilt länge i vetenskapliga sammanhang, åtminstone inte vad som kan ses utifrån publicering i internationella tidskrifter. Men tillväxten och intresset för begreppen verkar vara på stark framfart. De äldsta artiklarna som använder sig av begreppet social exkludering är från 1990 och finns i tidskrifter indexerade i *Web of Science*. Dessa fem artiklar är alla publicerade i tidskriften *Journal of Social and Clinical Psychology*. Alla behandlar frågan om psykologiska konsekvenser av social exkludering. De former av social exkludering som tas upp i dessa artiklar är ofta ensamhet och mobbning. Totalt är 94 av de funna artiklarna publicerade i psykologiska tidskrifter. De första artiklarna som använder sig av begreppet social inkludering publicerades 1992. Två av dessa artiklar handlar om individer med fysiska handikapp. Den tredje är publicerad i tidskriften *Journal of Business Ethics* och tar upp frågan om social inkludering i relation till marknadsföring.

Denna första analys av de internationella tidskrifterna indikerar att användningen av de för kartläggningen centrala begreppen sannolikt betyder olika saker i olika vetenskapliga sammanhang. För att få ett grepp om hur spridd användningen är av begreppen social exkludering och social inkludering behöver vi se närmare på i vilka tidskrifter som artiklarna är publicerade. För att ta reda på hur publiceringsaktiviteten fördelar sig över olika vetenskapsområden har publikationerna fördelats över tidskriftskategorier.

Tabell 1 Publikationer i Web of Science som handlar om social exkludering och ungdomar, fördelat på tidskriftskategorier

Tidskriftskategori	Social exkludering och ungdomar		Alla publikationer om social exkludering	
	Procent	Antal	Procent	Antal
Sociology	16,9	22	12,3	132
Social Work	13,1	17	8,7	93
Social Issues	10,8	14	10,6	114
Education & Educational Research	9,2	12	3,9	42
Public, Environmental & Occupational Health	9,2	12	5,8	62
Social Sciences, Interdisciplinary	9,2	12	4,9	52
Planning & Development	7,7	10	9,0	97
Public Administration	6,9	9	7,7	83
Psychiatry	6,2	8	3,0	32
Political Science	5,4	7	4,0	43
Rehabilitation	5,4	7	2,1	23
Criminology & Penology	4,6	6	1,1	12
Economics	3,8	5	5,4	58
Environmental Studies	3,8	5	11,2	120
Alla tidskriftskategorier	100	130	100	1 072

I tabell 1 redovisas inom vilka tidskriftskategorier man publicerar när man forskar om social exkludering och social inkludering i relation till ungdomar. Tabell 1 tar även upp publikationer som har artiklar om social exkludering och ungdomar. Av de 1 072 publikationerna, indexerade i *Web of Science*, som använder sig av begreppet social exkludering handlar 130 om ungdomar, det vill säga cirka 12 procent. Av utrymmesskal redovisas i tabell 1 endast de tidskriftskategorier i vilka man åtminstone hittar fem publikationer som tar upp frågor om social exkludering och ungdomar. Forskningen om social exkludering och ungdomar är framförallt koncentrerad till tidskrifter inom sociologi och socialt arbete. Den största gruppen artiklar om social exkludering återfinns i de sociologiska tidskrifterna. Men även tidskrifter inom utbildnings- och rehabiliteringsforskning är relativt vanliga publiceringskanaler för forskning om social exkludering och ungdomar.

Tabell 2 Publikationer i Web of Science om social inkludering och ungdomar fördelat på tidskriftskategorier

Tidskriftskategori	Social inkludering och ungdomar		Alla publikationer om social inkludering	
	Procent	Antal	Procent	Antal
Social Work	18,6	8	7,3	27
Social Issues	16,3	7	8,4	31
Social Sciences, Interdisciplinary	16,3	7	8,1	30
Education & Educational Research	11,6	5	4,3	16
Public, Environmental & Occupational Health	9,3	4	6,5	24
Rehabilitation	9,3	4	11,1	41
Education, Special	7,0	3	4,3	16
Public Administration	7,0	3	6,5	24
Sociology	7,0	3	10,0	37
Ethnic Studies	4,7	2	0,8	3
Psychology, Developmental	4,7	2	0,8	3
Alla tidskriftskategorier	100	43	100	371

I tabell 2 presenteras en liknande analys av artiklar som handlar om social inkludering. Även i tabell 2 studeras fördelningen av artiklar som i allmänhet diskuterar social inkludering och ungdomar. Även om det finns betydligt färre publikationer som handlar om social inkludering, så är andelen som handlar om ungdomar större bland artiklarna om social inkludering, cirka 33 procent handlar om ungdomar. Det är även tydligt att publiceringsaktiviteten har förskjutits något inom de tidskriftskategorier som artiklarna har publicerats i. Artiklar om social inkludering finns framförallt i

tidskrifter som tar upp forskning om rehabilitering och den största tidskriftskategorin för forskning om social inkludering och ungdomar är socialt arbete. Men även om den inbördes ordningen har förändrats i jämförelse med tabell 1 så är de vanligaste tidskriftskategorierna på ett ungefär desamma. En tolkning av skillnaden mellan tabell 1 och tabell 2 är att forskning om social inkludering är mer orienterad mot praktik. När man talar om social inkludering så talar man om hur problem kan lösas, medan artiklar om social exkludering beskriver problemen.

En av de för denna kartläggning relevanta tidskriftskategorier som saknas i tabell 2 är ekonomi. Ämnet social exkludering fanns i fem ekonomiska tidskrifter. Men det visar sig vid en närmare granskning att det finns 20 ekonomiska publikationer som tar upp frågan om social inkludering, men bara en som samtidigt handlar om ungdomar.

Tabell 3 Publikationer i Web of Science om social exkludering och ungdomar fördelat på länder

Länder	Procent av publikationer	Antal publikationer
England	48,9	65
USA	12,0	16
Holland	5,3	7
Tyskland	3,8	5
Skottland	3,8	5
Wales	3,0	4
Australien	2,3	3
Brasilien	2,3	3
Canada	2,3	3
Finland	1,5	2
Frankrike	1,5	2
Israel	1,5	2
Nya Zeeland	1,5	2
Portugal	1,5	2
Ryssland	1,5	2
Övriga länder	7,5	10
Totalt antal länder	100,0	133
Totalt antal publikationer		130
Koncentrationsindex	0,56	

Not: koncentrationsindex är beräknat som $1 - (-\sum(h_i = p_i * \ln(p_i)) / \ln(N))$. Där p_i är den andel av publikationerna som land i står för och N är det totala antalet publikationerna. Index varierar mellan 0 och 1 där 1 indikerar totalt koncentration, det vill säga ett land står för alla publikationerna.

Tabell 3 visar från vilka länder författarna till de 130 tidskriftsartiklarna om social exkludering och ungdomar kommer ifrån. Hälften av artiklarna är framförallt skrivna av författare från England. Summerar vi artiklarna från Storbritannien, det vill säga inkluderar Skottland och Wales, så är det 60 procent av artiklarna. På andra plats kommer USA med 16 artiklar. Betänker man USA:s storlek så är detta en mycket liten andel. Vi kan dra slutsatsen att i internationella tidskrifter är publiceringsaktiviteten om social exkludering och ungdomar i första hand något som brittiska forskare ägnar sig åt och i andra hand västeuropeiska forskare.

Av utrymmesskäl har gränsen i tabell 3 dragits vid åtminstone två publikationer, vilket medfört att den ända svenska artikeln i materialet inte syns. Totalt fanns åtta svenska publikationer om social exkludering men endast en psykologisk artikel handlade samtidigt om ungdomar. Detta behöver inte betyda att svensk forskning saknas. En möjlig förklaring till den låga svenska publiceringsaktiviteten kan vara att befintlig svensk forskning publicerats i andra tidskrifter än de som indexerats i Web of Science. Det kan även vara så att svenska forskare har valt andra former för publicering än tidskriftsartikeln. Vi kommer i kapitlets andra del att utvidga vår sökning i andra former av publikationer.

Tabell 4 Publikationer i Web of Science om social inkludering och ungdomar fördelat på länder

Länder	Procent av publikationer	Antal publikationer
England	47,6	20
Skottland	7,1	3
USA	7,1	3
Nordirland	4,8	2
Wales	4,8	2
Australien	2,4	1
Brasilien	2,4	1
Canada	2,4	1
Danmark	2,4	1
Finland	2,4	1
Frankrike	2,4	1
Tyskland	2,4	1
Island	2,4	1
Irland	2,4	1
Israel	2,4	1
Kina	2,4	1
Slovakien	2,4	1
Totalt antal länder	100,0	42
Totalt antal publikationer		43
Antal publikationer utan adressfält		3
Koncentrations index	0,45	

Tabell 4 visar på hur produktionen av artiklar om social inkludering och ungdomar fördelar sig på länder. Även här är det forskare från England och övriga Storbritannien som dominerar bilden. Trots att koncentrationen av artiklar enligt index är något mindre för artiklarna om social inkludering är cirka 60 procent av artiklarna skrivna av författare med hemvist någonstans i Storbritannien. Författare från USA står för en ännu mindre andel av publikationerna i tabell 4 jämfört med i tabell 3.

Vad står i artiklar om social exkludering bland unga?

Men vad skriver man då om i de olika tidskriftskategorierna och är denna forskning relevant i relation till denna kartläggningens huvudfrågor? För att besvara detta kommer vi att se närmare på de artiklar som är publicerade inom de större tidskriftskategorierna. För ämnet social exkludering är den största kategorin sociologiska tidskrifter.

De problem som beskrivs i de sociologiska tidskrifterna är varierande även om de flesta rör relationen mellan migration, fattigdom och social exkludering. Den mest citerade artikeln i en sociologisk tidskrift som handlar om social exkludering är Hobcraft & Kiernan (2001) *Childhood poverty, early motherhood and adult social exclusion*. Artikeln tar upp frågan om relationen mellan fattigdom, tidigt barnafödande och framtida social exkludering. Den handlar om en kvantitativ studie som visar att tidigt barnafödande är en fattigdomsfälla som leder till framtida social exkludering. I Thomson et al (2002), nummer två på listan, analyseras unga människors livshistorier för att identifiera och förstå hur olika kritiska händelser påverkar processer av social exkludering och social inkludering. Den tredje på listan över de mest citerade av de relevanta artiklarna är Shucksmith (2004) *Young people and social exclusion in rural areas*. Artikel är en sammanställning av den forskning som undersökt social exkludering på landsbygden. I Stephenson (2001) kritiseras forskningen om social exkludering, särskilt kritiseras det författaren uppfattar som ett "offerperspektiv" inom forskningen om social exkludering av barn och ungdomar. Författaren själv har studerat gatubarn i Moskva och dessa bör enligt författaren ses som relativt starka sociala aktörer med omfattande sociala nätverk.

I den näst största tidskriftskategorin i tabell 1 finns artiklar publicerade i tidskrifter klassificerade som socialt arbete. De mest citerade artiklarna i denna kategori visar sig vid en närmare granskning inte alls vara relevanta för de frågor vi har i denna forskningsöversikt. Den första artikeln som uppvisar någon relevans för frågan i och med att den åtminstone handlar om social exkludering bland unga är Hammer (2000) vars artikel tar upp relationen mellan mental hälsa och social exkludering bland arbetslösa ungdomar i Skandinavien. Hammer finner i sin kvantitativa studie ingen överraskning för social exkludering bland arbetslösa ungdomar. I stället hävdas att den psykiska ohälsa som observeras i dessa grupper är relaterad till ekonomiska problem. Social exkludering förstås i denna text som social isolering. En liten annan bild av relationen mellan social exkludering och arbetslöshet ges av Kieselbach (2003) som utgår från relationen mellan ungdomsarbetslöshet och social exkludering. Artikeln är en redogörelse av resultaten från ett EU-projekt vars syfte var att finna mekanismen som förklarar sambandet mellan arbetslöshet och social exkludering.

Även om denna tidskriftskategori framförallt är fylld av artiklar som är forskningsorienterade, snarare än policyorienterade, så finns dock några mera policyorienterade eller praktikorienterade artiklar. McLeod et al (2006) undersöker effekterna av policyprogram som syftar till att förhindra social exkludering. Det som fokuseras i artikeln är särskilt ett program som i Storbritannien går under namnet *The National Teenage Pregnancy Strategy*. Studien, som bygger på semistrukturerade intervjuer, undersöker i vilken utsträckning de unga mödrarnas sociala nätverk förstärkts genom deltagande i programmet. Slutsatsen är att programmet inte är entydigt effektivt. Ytterligare en policyorienterad studie är Graham & McDermotts artikel från 2006. Artikeln argumenterar för den kvalitativa forskningens betydelse för en evidensbaserad policy. Argumentet är att den kvalitativa forskningen många gånger ger en alternativ bild av social exkludering, men att man sällan tar hänsyn till denna forskning när policy utformas.

I den till socialt arbete närliggande tidskriftskategorin *Social issues* finns artiklar som handlar om insatser kring tonårsgraviditeter. Även här finns artiklar som diskuterar *The National Teenage Pregnancy Strategy*. I Kidger (2004) diskuteras programmets möjligheter att förebygga social exkludering och möjliggöra social inkludering. Artikeln kritiserar programmets definition av social exkludering och definitionen inte är tillräckligt omfattande. I Pitts & Hope (1997) diskuteras hur lokala makthavare kan ingripa för att förhindra social exkludering och möjliggöra social inkludering och då särskilt som en förmedlande länk mellan staten och det lokala samhället. Studien är en jämförelse mellan Storbritannien och Frankrike när det gäller hur lokala myndigheter förmedlar statliga resurser till marginaliserade områden. France & Wiles (1997) utreder hur arbetet med ungdomars fritid har förändrats, samt behovet av att förändra detta arbete för att kunna hantera de ökade riskerna för social exkludering.

Den mest citerade artikeln av de artiklar som publicerats i den pedagogiska tidskriftskategorin är skriven av Bullen, Kenway & Hay (2000). Artikeln diskuterar relationen mellan *New Labours* utbildningspolitik och deras satsningar riktade mot social exkludering. Även i denna artikel är det tonårsmodrars villkor som står i fokus. Artikeln analyserar programmets oavsiktliga konsekvenser och erbjuder en kritisk granskning av politiken, som man menar är formulerad utifrån ett moralistiskt och mansdominerat perspektiv. I en artikel av Sammons et al (2004) undersöks hur effekterna av barnens socioekonomiska bakgrund, i termer av en överrisk för social exkludering, kan mildras genom insatser i förskolan. Framförallt handlar artikeln om hur man ska få barn från studieovana miljöer att prestera bättre i skolan. Av de övriga artiklarna publicerade i den pedagogiska tidskriftskategorin använder många begreppet social exkludering synonymt med mobbing.

Ser vi till de relevanta artiklar som återstår i övriga tidskriftskategorier är den artikel som fått flest citat Pecks (1999) artikel *New labourers? Making a New Deal for the workless class*. Artikel är en kritisk granskning av den brittiska regeringens program mot social exkludering. I detta fall fokuseras den del av programmet som syftar till att öka anställningsbarheten hos unga arbetslösa. Programmet kritiseras eftersom det inte tar hänsyn till arbetslöshetens strukturella orsaker, det vill säga efterfrågan på arbetskraft. Ytterligare uppmärksammade artiklar bland övriga kategorier är publicerade i psykiatriska tidskrifter. Temat för dessa artiklar är framförallt relationen mellan social exkludering och ökad självmordsrisk bland ungdomar. Ser vi till de mest relevanta artiklarna i övriga kategorier är dessa publicerade i kriminologiska och psykiatriska tidskrifter. I en artikel skriven av Bushell, Crome & Williams R (2002), publicerad i *Current Opinion in Psychiatry*, diskuteras riskfaktorer och interveneringsstrategier för unga missbrukare. Framförallt diskuteras social exkludering som en betydelsefull riskfaktor för ungas missbruk av droger. Författaren kommer till slutsatsen att effektiva behandlingsprogram måste ta hänsyn till de unga missbrukarnas hela sociala situation. I den kriminologiska tidskriften *British Journal of Criminology* återfinns Grays (2005) studie baserad på intervjuer med unga kriminella. I denna artikel diskuteras reparativ rättvisa som strategi för att integrera dessa individer i samhället. Med utgångspunkt i intervjuerna ifrågasätter författaren den reparativa rättvisan som brottsförebyggande strategi eftersom den inte tar hänsyn till de socialt exkluderande socioekonomiska villkor som begränsar målgruppens handlingsutrymme.

Vad står i artiklar om social inkludering bland unga?

Mängden artiklar som handlar om social inkludering överlappar givetvis mängden artiklar som handlar om social exkludering. Men överlappningen är mindre än vad man kunde förvänta sig. Ungefär 79 procent av de artiklar som använder sig av begreppet social inkludering använder sig inte av begreppet social exkludering. Åtminstone inte i något av de indexerade bibliografiska fälten, det vill säga de fält som det är möjligt att söka i. Även de resultat som redovisas i tabell 2 indikerade att detta är en annan typ av forskning. Det faktum att begreppet är positivt laddat indikerar att de bör handla om mera praxisnära och policyorienterad forskning.

Den största mängden artiklar om social inkludering finns i tidskriftskategorin socialt arbete. Författarna till dessa artiklar är alla från Storbritannien. Artiklar publicerade i denna tidskriftskategori har fått så få citat att en rangordning av dem är meningslös. Det bör påpekas att policyorienterad forskning naturligt får en mindre mängd citat i denna typ av databas som domineras av akademiska forskare. Tar vi bort de artiklar som även innehåller begreppet social exkludering återstår tre artiklar i denna kategori. Problembilden i en artikel av Boylan & Ing (2005) är hur omhändertagna ungdomar upplever sitt inflytande vid beslutsfattande. En annan artikel har ett psykoanalytiskt perspektiv på social inkludering av unga brottslingar (Blatier 1999). En ytterligare artikel innehåller en analys av utbildningsinsatser riktade mot unga arbetslösa.

I tidskriftskategorin *Social Issues* finns två ytterligare artiklar. Muncie (2006) diskuterar reformer av rättssystemet som rör ungdomar och analyserar dessa utifrån större ideologiska förändringar i samhället. I Artaraz (2006) artikel diskuteras *New Labours* program för social inkludering utifrån frågor om karriärvägledning för ungdomar.

I de pedagogiska tidskrifterna finns artiklar där idrottens betydelse för social inkludering av ungdomar är ett tema. I en undersökning av Skille & Waddington (2006) presenteras ett norskt projekt som syftar till att aktivera ungdomar genom "alternativa" fysiska aktiviteter. I artikeln diskuteras om detta projekts självorganiserande idrottsaktiviteter är en effektiv metod för att bryta ner köns- och klassbarriärer inom idrotten. Man drar slutsatsen att i jämförelse med "konventionella" idrottsaktiviteter är projektet lyckat i och med att det attraherade fler individer med arbetarbakgrund. Författarna konstaterar dock att verksamhetens självorganiserade karaktär uppmuntrade framväxten av en mansdominerad kultur. I en metaanalys Bailey (2005) utvärderas bevisen för att ungdomars deltagande i idrottsaktiviteter leder till social inkludering och en positiv utveckling av ungdomarnas sociala kapital. Författaren påpekar att det inte kan betraktas som bevisat att idrotten har denna positiva effekt på ungdomarna och kommer till slutsatsen att det behövs mer forskning. I Colleys (2003) artikel presenteras en kritisk analys av mentorprogram för social inkludering. Framför allt är det mentorprogram av typen Big brother eller Big sister som är fokus i artikeln. Studiens primära syfte verkar dock vara teoretisk tolkning av mentorskapets effekter. Dessa tolkas i termer av Bourdieus teori om habitus. Även övriga artiklar i den pedagogiska tidskriftskategorin är mer teoretiskt drivna än relevanta för en vald policy.

Bland övriga tidskriftskategorier är en av de mera relevanta artiklarna Turner & Martins (2004) statsvetenskapliga studie av brittiska regeringens initiativ för att uppmuntra lokalsamhällets utveckling att motverka social exkludering och främja social inkludering bland ungdomar. Författarnas slutsatser rör framförallt behovet av samverkan mellan statliga och lokala myndigheter, samt frivilligorganisationer.

Förebyggande och evaluerande studier av social exkludering bland unga

Här presenteras resultaten från de mer riktade sökningarna efter preventionsforskning som behandlar frågor om social exkludering bland ungdomar. Resultaten är baserade på litteratursökningar i Sociological Abstracts, Social Services Abstracts, ERIC, samt Criminal Justice Abstracts. Till skillnad från Web of Science, som enbart indexerar artiklar publicerade i vetenskapliga tidskrifter indexeraras alla typer av publikationer i dessa databaser. Vilket betyder att betydligt fler publikationer finns i dessa databaser. Men i och med att publikationerna är indexerade med tesaurus erbjuder dessa databaser andra möjligheter när man ska söka efter litteraturen.

Vad är preventionsforskningens volym och huvudsakliga inriktning? För att få en bild av forskningens volym och inriktning eftersöktes alla publikationer i de valda databaserna som tar upp frågor om preventiva insatser riktade mot ungdomar.

Tabell 5: Publikationer som tar upp preventiva insatser riktade mot ungdomar

Dokument typ	Procent publikationer	Antal publikationer
Alla tidskriftsartiklar	52,0	2 887
Vetenskapliga tidskriftsartiklar	34,8	1 932
Konferensbidrag	5,6	313
Böcker	10,9	602
Bokkapitel	0,2	11
Rapporter	21,7	1 203
Avhandlingar	2,8	157
Kataloger	0,6	31
Alla dokument	100	5 548

Not: i kategorin vetenskapliga tidskrifter ingår även i kategorin alla tidskriftsartiklar, vilket betyder att summan publikationer i de olika kategorierna är större än summan för alla dokumenttyper. Procenten är beräknad som kategoriernas andel av summan för alla dokumenttyper.

I tabell 5 kan vi se hur publikationerna som tar upp frågor om preventiva insatser riktade mot ungdomar fördelar sig över olika typer av publikationer. Totalt hittades 5 548 publikationer i fyra databaser. Denna forskning är framförallt publicerad i form av tidskriftsartiklar och då framförallt i vetenskapliga tidskrifter - dessa utgör 34,8 procent av publikationerna. Även om direkt information om forskningens vetenskapliga kvaliteter saknas är sannolikt den forskning som publiceras i vetenskapliga tidskrifter och presenteras i form av vetenskapliga avhandlingar de forskningsinsatser som har genomgått den mest noggranna granskningen. Medan forskningsbidrag som presenteras vid vetenskapliga konferenser kan vara av mycket preliminär natur. När det gäller rapporter, böcker och andra publikationsformer är graden av kvalitetsgranskning okänd. Det bör framhållas att detta resonemang inte betyder att det som publicerats i andra former än avhandlingar och vetenskapliga tidskrifter är dålig forskning. Men på grund av att vissa publikationsformer är förknippade med systematisk kvalitetsgranskning, så skiljer sig sannolikt dokumentmängderna åt med avseende på en lägsta nivå av vetenskaplig kvalitet.

För att beskriva efter vilka teman som de hittade publikationerna organiserar sig har dokumentens indextermer analyserats kvantitativt. Materialet har sedan delats in i större forskningsteman. En översikt över dessa forskningstemans finns i tabell 6.

Tabell 6: Tematisk uppdelning av forskning om preventiva insatser riktade mot ungdomar

	Vetenskapliga tidskrifter	Övriga tidskrifter	Avhandlingar	Böcker och bokkapitel	Övriga publikationer	Alla publikationer
Arbete och arbetsmarknad	0,6	1,9	1,3	1,6	6,4	2,9
Drogmissbruk	28,1	19,1	16,6	17,3	16,6	21,1
Fattigdom	0,8	1,5	0,0	1,3	2,6	1,6
Graviditet	5,1	4,9	6,4	4,4	6,2	5,4
Hälsa	20,2	17,5	6,4	13,5	13,7	16,4
Kriminalitet	8,4	10,6	10,8	18,9	8,7	10,1
Social inkludering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Social exkludering	0,5	0,7	0,0	0,3	0,9	0,6
Våld	10,9	12,9	6,4	14,8	11,4	11,7
Alla publikationer	100	100	100	100	100	100
Antal publikationer	1 932	955	157	613	1 891	5 548

Det i absoluta termer mest framträdande forskningstemat handlar om preventiva insatser riktade mot ungdomars drogmissbruk. Denna dokumentmängd utgör cirka 22 procent av det totala antalet dokument. Det näst största temat i tabell 6 är publikationer som handlar om frågor relaterade till hälsa, totalt 910 publikationer som utgör cirka 16 procent av den hittade litteraturen. Publikationerna i denna kategori tar till exempel upp olika former av psykisk ohälsa bland ungdomar, framförallt kopplat till självmordsrisker. Men inom kategorin ryms även publikationer som tar upp sexuellt överförbara sjukdomar. Nära förknippat med frågan om ungdomar och hälsa är tonårsgraviditeter. En närmare granskning av de publikationer som tar upp tonårsgraviditeter visar att de till övervägande del är författade i USA. Överlappningen mellan kategorierna hälsa och drogmissbruk är stor, det vill säga en stor uppsättning av artiklarna tar upp båda aspekterna. Kategorin drogmissbruk överlappar kategorier som kriminalitet och våld. Minst antal dokument finns i de kategorier som direkt eller indirekt är relaterade till begreppen social inkludering och social exkludering, det vill säga förutom social exkludering och social inkludering även fattigdom och arbetslöshet.

Begreppet social inkludering har en särställning i tabell 6 i och med att inga publikationer hittades som både var indexerat som preventionsforskning och innehöll begreppet social inkludering. Inte heller publikationer om social exkludering utgör något framträdande forskningstema. De artiklar som använder sig av själva begreppet social exkludering är ännu färre än vad tabell 6 ger sken av. Vad innehåller då de artiklar som tar upp frågan om social exkludering och social inkludering.

Preventionsforskning om social exkludering och unga

Att söksträngen som använts i denna andra fas av informationssökningen tänjer något på innebörden av begreppet social exkludering medför både för- och nackdelar. En fördel med den använda sökstrategin är att få relevanta dokument kommer att missas. En nackdel är att risken för brus i träffbilderna är relativt stor. Här ges en genomgång av de publikationer som hittades vid sökningen efter preventionsforskning om social exkludering och ungdomar. Eftersom översiktens primära fokus gäller studier av effekterna av preventiva insatser så börjar vi detta avsnitt med en genomgång av de publikationer i ovanstående dokumentmängd som även klassificerats som effektstudier eller utvärderingar. För att få fram denna undergrupp har nedanstående sökprofil använts:

DE= ("prevention programs" OR "crime prevention" OR "delinquency prevention" OR "drug abuse prevention" OR "prevention" OR "dropout prevention" OR "deterrence")

AND

DE= ("juveniles" OR "juvenile delinquents" OR "juvenile offenders" OR "high school students" OR "juvenile crime" OR "school violence" OR "youth violence" OR "youth" OR "affluent youth" OR "black youth" OR "disadvantaged youth" OR "migrant youth" OR "out of school youth" OR "rural youth" OR "suburban youth" OR "urban youth" OR "adolescents" OR "early adolescents" OR "late adolescents" OR "youth opportunities" OR "youth problems" OR "youth programs" OR "adolescent development" OR "adolescents" OR "juvenile delinquency" OR "youth culture" OR "youth employment" OR "youth movements")

AND

DE= ("social isolation" OR "alienation" OR "disengagement" OR "marginality" OR "social distance" OR "cultural isolation" OR "social closure") OR "social exclusion" OR "social inclusion"

AND

DE= ("outcomes" OR "evaluation" OR "evaluation methods" OR "meta analysis" OR "needs assessment" OR "evaluation research" OR "program evaluation" OR "social impact assessment" OR "effectiveness" OR "evaluation research" OR "performance")

De flesta termer som ingår i söksträngen är hämtade från databasernas tesaurus. Undantagen finns i den söksträng som syftar till att hitta publikationer om social exkludering och social inkludering. Varken social exkludering eller social inkludering är termer som återfinns i databaserna tesaurus. I Sociological Abstracts och Social Service Abstract rekommenderas man att som synonym till social exkludering använda termen social closure. Förutom social exkludering, social inkludering och social closure utvidgades strängen även med andra relaterade termer. Totalt hittades 7 515 publikationer när enbart söksträngen för social exkludering och inkludering användes.

Även övriga tre söksträngar gav var för sig många träffar i de fyra databaserna. Den första delen som avser att finna artiklar om preventionsfrågor gav 24 671 träffar var av 14 161 i den pedagogiska databasen ERIC och resten av publikationerna relativt jämt fördelade i övriga tre databaser. När det gäller publikationer om ungdomar hittades hela 108 004 publikationer och när det gäller forskning med en evaluerande ansats hittades med hjälp av ovanstående söksträng 251 851 publikationer. Vid alla sökningar hittades flest antal publikationer i databasen ERIC.

För att filtrera fram relevanta dokument kombinerades ovanstående söksträngar på olika sätt för att definiera olika dokumentmängder. Först kombinerades alla fyra söksträngarna. På detta sätt hittades alla dokument som svarar mot någon unik kombination av indextermer med minst en från var och en av de fyra söksträngarna. Sedan eftersöktes publikationer som svarade mot kombinationen prevention, ungdomar och social exkludering. I ett sista steg eftersöktes publikationer som svarade mot kombinationen social exkludering, ungdomar och evaluerande studier.

Kombinationen av de fyra söksträngarna gav dock endast fem träffar varav två publikationer var från 1960-talet. Två av artiklarna var i någon mening relevanta och endast ett av dokumenten var publicerad i en vetenskaplig tidskrift och även denna var något gammal. I artikeln, som riktar sig mot kliniker, presenteras strategier och preventiva metoder för att ingripa när ungdomar är del av destruktiva subkulturer, till exempel nynazister, satanister eller andra former av gängbildningar (Clark 1992). Den andra artikeln av Truckenmiller (1982) är en amerikansk analys av en strategi för att förhindra kriminalitet bland ungdomar. Rapporten använder inte begreppet social exkludering. Det begrepp som istället används är det i sociologisk teoribildning välförankrade begreppet social alienering, men problemen som diskuteras är desamma. Men studien är inte en effektstudie. Trots de indextermer som man använt sig av för att beskriva dokumentets innehåll bör denna studie beskrivas som en teoretisk vidareutveckling av begreppet social alienering, eller socialt utanförskap.

Preventiva insatser, social exkludering och ungdomar

Sökningen efter publikationer som svarar mot kombinationen prevention, ungdomar och social exkludering gav 36 publikationer varav 18 publicerats efter 1990. Åtta av dessa dokument var publicerade i vetenskapliga tidskrifter. De flesta av publikationerna återfanns i den pedagogiska databasen ERIC vilket även tydligt avspeglas i publikationernas innehåll. Det tema som dominerade dessa publikationer är problem som skolk och våld i skolor. Även i denna dokumentmängd är det svårt att finna studier som har utvärderat effekterna av preventiva insatser. De flesta av de hittade publikationerna handlar mer om orsaker till olika typer av ungdomsrelaterade problem än hur man ska ingripa eller förhindra problemen. I de fall där publikationerna faktiskt handlar om prevention så handlar det inte om utvärderingar av insatsernas effekter.

En av de relevanta texter som kom fram i denna sökning är en bok från 1998 skriven av Rosemary Thompson med titeln *Nurturing an Endangered Generation*. Thompson (1998) utvecklar i boken en uppsättning olika strategier för behandling, intervention och prevention som riktar sig mot ett spektrum av dysfunktionella beteenden. De ungdomsrelaterade problem som boken säger sig vilja förebygga är alkohol- och drogmissbruk, oavsiktliga graviditeter, riskabelt sexuellt beteende, våld och kriminalitet samt en uppsättning problem som kan klassificeras som social exkludering. I boken betonas samarbetet mellan skolan och lokalsamhället, samt utvecklingen av ungdomarnas sociala och kognitiva förmågor. I vilken utsträckning som de relativt ambitiösa strategierna är effektiva kan inte säkerställas inom ramen för denna översikt.

Åtta av de återfunna artiklarna var publicerade i vetenskapliga tidskrifter. Sex av dessa artiklar handlar om ungdomskriminalitet och då framförallt om gängrelaterad kriminalitet (Ngai & Cheung 2005, Vercaigne & Goris 1996, Mathews 1992, Clark 1992). De flesta av dessa artiklar utreder orsakerna till ungdomskriminalitet. Två av dem diskuterar dock preventiva strategier. Den ena är Clark (1992) som redan tidigare har beskrivits. Den andra artikeln är författad av amerikanen Mathews (1992). Författaren hävdar att det är nödvändigt att ta hänsyn till våldets orsaker när man utvecklar preventiva strategier och att våld som har olika orsaker kräver olika typer av preventiva strategier. Ytterligare några artiklar handlar om problem relaterade till skolan, till exempel våld, skolk och avbrutna studier. Inga av dessa studier handlar om effekterna av preventiva insatser utan är förslag till åtgärder. Artiklarna om våld i skolan tar upp välkända och extrema händelser, dels den våldsamma tragedin i Columbine, Colorado (Raywid & Oshiyama 2000), samt en liknande tragedi i Red Lake, Minnesota (Sallee 2005). Båda publikationerna har mer karaktär av debattinlägg än av vetenskapliga artiklar. De publikationer som handlar om preventiva insatser mot avhopp från skolan identifierar problemet i relation till olika etniska grupper (Trusty 1996, Rumberger & Larson 1992).

Evaluerande studier om ungdomar, social exkludering och social inkludering

Här granskas de publikationer som motsvarat kombinationen evaluerande studier, ungdomar och social exkludering eller ungdomar och social inkludering. Med kombinationen prevention, ungdomar och social inkludering återfanns inga dokument. Men söker vi efter publikationer med en evaluerande ansats får vi en del träffar på begreppet social inkludering.

Sökningen som handlade om social exkludering, ungdomar och evaluerande studier hittade 50 publikationer, varav 14 var vetenskapliga tidskrifter. Nitton dokument hade publicerats efter 1990, varav 11 var vetenskapliga tidskrifter. Ännu färre artiklar svarade mot kombinationen evaluerande studier, ungdomar och social inkludering. Endast fyra dokument bedömdes vara relevanta från båda dessa sökningar. De flesta av dessa handlar om yrkesträning som metod för att bekämpa social exkludering (European Training Foundation 2002a; European Training Foundation 2002b; Britton et al 2002). Publikationerna från European Training Foundation är båda behovsprövningar vid insatser mot social exkludering i form av yrkesförberedande utbildning. Det som skiljer dem åt är att den ena gäller Polen och den andra rapporten gäller Albanien.

Britton et al (2002) försöker att evaluera existerande brittiska insatser mot social exkludering. De förebyggande insatser som utvärderas i artikeln är program för yrkesvägledning utvecklade för marginaliserade ungdomar från etniska minoriteter. Brittons et al (2002) utvärdering, baserad på djupintervjuer med 64 ungdomar, ifrågasätter insatsernas värde och menar att flera problem kvarstår att lösa, till exempel arbetsdelning mellan myndigheter. Den sista relevanta publikationen är en utvärdering av ett amerikanskt projekt som syftade till att uppmuntra ungdomars självkänsla, känsla av tillhörighet, samt aktivt deltagande i lokalsamhället (Perry 1998). Projektet som genomfördes i skolan regi involverade en mängd olika aktiviteter, till exempel att delta vid lokala möten och att lära sig identifiera problem i lokalsamhället. Perry (1998) hävdar i artikeln att de ungdomar som deltog i projektet uppvisade större självkänsla än ungdomar i jämförelsegruppen, samt att de ungdomar som deltog i projektet i högre grad ansåg att de kunde påverka sin omgivning.

Arbete med ungdomar, fritidsaktiviteter samt social inkludering och exkludering

Många de publikationer som hittills har hittats har handlat om insatser inom ramen för skolan. Endast några få av publikationerna har berört insatser mot social exkludering på ungdomarnas fritid. För försäkra oss om att de avgränsningarna som har gjorts inte medfört att vi missat relevanta artiklar om fritidsaktiviteter eftersöktes publikationer som handlade om ungdomar, social inkludering och exkludering samt fritidsaktiviteter eller arbete med ungdomar (youth work). Denna litteratursökning gav åtta publikationer. Av dessa bedömdes två amerikanska publikationer som någorlunda relevanta. I en amerikansk avhandling av Margolin (2001) undersöks strategier för att hjälpa socialt isolerade ungdomar. Avhandlingens författare visar att det som framförallt hjälpte dessa ungdomar, både när det gällde deras självkänsla och för att bryta deras isolering, var olika program för att engagera dem i positiva fritidsaktiviteter. I ett konferensbidrag av Hine & Hedlund (1994) undersöks fritidsaktiviteter för ungdomar på den amerikanska landsbygden. Författarna menar att bristen på fritidsaktivitet för dessa ungdomar riskerar att skapa brister i ungdomarnas socialisering.

Svenska publikationer om ungdomar och social exkludering

I de ovanstående publikationerna har inga svenska studier hittats. För att kontrollera att vi inte har missat relevanta svenska studier har vi särskilt sökt efter publikationer som matchar kombinationen ungdomar och social inkludering och exkludering samt innehåller termen Sverige i adressfältet. Det bör dock påpekas att till skillnad mot databaserna i Web of Science är adressfälten i dessa databaser av varierande kvalitet och i vissa fall inte indexerade. I Criminal Justice Abstract indexeras inte författarnas adressfält, medan övriga databaser ibland indexerar försteförfattarens adress. Det bör dock även påpekas att överlappningen mellan till exempel Criminal Justice Abstract och Sociological Abstract är relativt stor vilket betyder att vi inte missar alla publikationer indexerade i Criminal Justice Abstract. Endast två svenska publikationer hittades som matchade de använda söktermerna, sociologerna Eyerma & Jamison, Andrew (1995) samt kriminologen Marie Torstensson (1990), ingen av dem var direkt relevant för denna kartläggning.

Samhällsekonomiska effekterna av preventiva insatser

I detta avsnitt presenteras resultaten för kartläggningen av forskning om de samhällsekonomiska effekterna av preventiva insatser. De ekonomiska artiklar som hittades i den ovan redovisade sökningen i Web of Science var inte relevanta. Även i databasen Econlit visade det sig vara svårt att finna relevant litteratur. För att hitta artiklar som handlade om de samhällsekonomiska effekterna av preventiva insatser visade det sig nödvändigt att gå utanför de nationalekonomiska tidskrifterna. Den sökstrategi som visade sig vara framgångsrik var en serie ad hoc-sökningar med hjälp av relativt precisa formuleringar. Detta förfarande har den nackdelen att vi inte med säkerhet kan säga hur stor andel av den relevanta litteraturen som hittats. De relevanta publikationer som hittades tar upp två olika aspekter av problemet. Dels artiklar som försöker uppskatta vad utslagna eller kriminella ungdomar kostar, dels artiklar som försöker uppskatta de ekonomiska effekterna av insatser mot ungdomsrelaterade problem, vanligtvis kriminalitet.

Svårigheten att identifiera den eftersökta forskningen illustreras av att många av de relevanta artiklar som hittades var publicerade i medicinska tidskrifter. En artikel med den träffande titeln *Financial Cost of Social Exclusion* (Scott et al 2001) är ett försök att beräkna vad barn med vårdkrävande beteendestörningar har kostat fram till vuxen ålder. På grund av det antal institutioner som är involverade i hanteringen av dessa individer blir de långsiktiga kostnaderna för dessa individer i genomsnitt tio gånger högre än för individer utan problem. Författarnas slutsats är att de långsiktiga kostnaderna är så stora att preventiva insatser kan anses vara kostnadseffektiva. En uppföljande artikel hittades i *British Journal of Psychiatry*. Artikel har titeln *Economic Cost of Severe Antisocial Behaviour – and who pays it* (Romero et al 2006). I Healey et al (1998) beräknas drogmissbrukets samhällsliga kostnader. Författarna beräknar att den genomsnittliga missbrukaren årligen kostar 12 miljoner pund. Den största delen av dessa kostnader tillskriver författarna den kriminalitet som drogmissbruket leder till.

Även för de ekonomiska effekterna av olika preventiva insatser hittades relevant litteratur. McColister & French (2003) går igenom elva studier som analyserat effekterna av preventiva insatser mot drogmissbruk. Här jämförs olika preventiva insatserns effekt på olika kostnadsposter, till exempel kostnaderna för kriminella aktiviteter, sjukvård, förlorad inkomst, och de direkta kostnaderna för drogerna. Den övergripande slutsatsen är att de preventiva insatsernas största samhällsekonomiska effekt är minskad kriminalitet. Men författarna påpekar även att besparingar relaterade till minskade sjukvårdskostnader var betydande. Cohen (1998) försöker uppskatta de ekonomiska

effekterna av preventiva insatser för högriskungdomar. De preventiva program som undersöktes var utformade för att förhindra avhopp från skolan, kriminalitet och drogmissbruk. Eftersom det inte är möjligt att exakt veta vad effekten av ett specifikt program är, så ställer sig Cohen frågan hur många ungdomar man behöver rädda innan ett program blir lönsamt. Det ekonomiska värdet av att rädda en ungdom uppskattas till mellan 1,7 och 2,3 miljoner dollar beroende på problembild. Detta betyder att ett preventionsprogram som kostar 23 miljoner dollar behöver rädda 10 ungdomar för att gå jämt upp. De metodproblem som uppstår vid beräkningar av de preventiva insatsernas ekonomiska effekter diskuteras i en forskningsöversikt av Welsh & Farrington (2000).

Referenser

- Artaraz K. (2006). "The wrong person for the job? Professional habitus and working cultures in Connexions", *CRITICAL SOCIAL POLICY*, 26 (4): 910–931.
- Bailey R. (2005). "Evaluating the relationship between physical education, sport and social inclusion", *EDUCATIONAL REVIEW*, 57 (1): 71–90.
- Blatier C. (1999). "Towards a constructive response to young offenders: reparation at the levels of justice and individual psychology", *JOURNAL OF SOCIAL WORK PRACTICE* 13 (2): 211–220.
- Boylan J. & Ing P. (2005). "Seen but not heard – young people's experience of advocacy", *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL WELFARE* 14 (1): 2–12.
- Britton, L.; Chatrik, B., Coles, B., Craig, G., Hylton, C & Mumtaz, S. (2002). *Missing Connections: The Career Dynamics and Welfare Needs of Black and Minority Ethnic Young People at the Margins*, Joseph Rowntree Foundation: York.
- Bullen E., Kenway J. & Hay V. (2000.) "New labour, social exclusion and educational risk management: the case of 'gymslip mums'", *BRITISH EDUCATIONAL RESEARCH JOURNAL* 26 (4): 441–456.
- Bushell, H.D., Crome, I & Williams, R. (2002). "How can risk be related to interventions for young people who misuse substances?", *CURRENT OPINION IN PSYCHIATRY* 15 (4): 355–360.
- Byrne, D. (2000). *Social Exclusion*, Buckingham: Open University Press.
- Clark, C.M. (1992). "Deviant Adolescent Subcultures: Assessment Strategies and Clinical Interventions", *ADOLESCENCE*, 27 (106): 283–924.
- Cohen, M.A. (1998). "The monetary value of saving a high-risk youth", *JOURNAL OF QUANTITATIVE CRIMINOLOGY*, 14 (1): 5–33.
- Colley, H. (2003). "Engagement mentoring for 'disaffected' youth: a new model of mentoring for social inclusion", *BRITISH EDUCATIONAL RESEARCH JOURNAL* 29 (4): 521–542.
- Duffy, K. (1997). *Review of the International Dimension of the Thematic Priority on Social Integration and Exclusion*, Report to the Economic and Social Research Council: ESRC.
- European Training Foundation (2002a). *Vocational Education and Training against Social Exclusion: Poland*, European Training Foundation: Turin.
- European Training Foundation (2002b). *Vocational Education and Training against Social Exclusion: Albania*, European Training Foundation: Turin.
- Eyerman, R. & Jamison, A. (1995). "Social Movements and Cultural Transformation: Popular Music in the 1960s", *MEDIA, CULTURE & SOCIETY* 17 (3): 449–468.
- France, A. & Wiles P. (1997). "Dangerous futures: Social exclusion and youth work in late modernity" *SOCIAL POLICY & ADMINISTRATION* 31 (5): 59–78.
- Graham, H. McDermott, E. (2006). "Qualitative research and the evidence base of policy: Insights from studies of teenage mothers in the UK", *JOURNAL OF SOCIAL POLICY*, 35: 21–37.
- Gray, P. (2005). "The politics of risk and young offenders' experiences of social exclusion and restorative justice", *BRITISH JOURNAL OF CRIMINOLOGY* 45 (6): 938–957.
- Hammer, T. (2000). "Mental health and social exclusion among unemployed youth in Scandinavia. A comparative study", *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL WELFARE* 9 (1): 53–63 JAN.
- Healey, A., Knapp, M., Astin, J., Gossop, M., Marsden, J., Stewart, D., Lehmann, P. & Godfrey, C. (1998). "Economic burden of drug dependency – Social costs incurred by drug users at intake to the National Treatment Outcome Research Study", *BRITISH JOURNAL OF PSYCHIATRY* 173: 160–165.

- Hine, L. D. & Hedlund, D.E. (1994). *Solitary and Peer Group Leisure Activities of Rural Adolescents*, Konferansbidrag presenterat vid Research Forum of the National Rural Education Association (Tuscaloosa, A.L., October 15, 1994).
- Hobcraft, J. & Kiernan, K. (2001). "Childhood poverty, early motherhood and adult social exclusion", *BRITISH JOURNAL OF SOCIOLOGY* 52 (3): 495–517.
- Kidger, J. (2004). "Including young mothers: limitations to New Labour's strategy for supporting teenage parents", *CRITICAL SOCIAL POLICY*, 24 (3): 291–311.
- Kieselbach, T. (2003). "Long-term unemployment among young people: The risk of social exclusion", *AMERICAN JOURNAL OF COMMUNITY PSYCHOLOGY* 32 (1–2): 69–76.
- Margolin, S. (2001). *Do Social Support and Activity Involvement Reduce Isolated Youths' Internalized Difficulties?* Dissertation University of Michigan: Ann Arbor, MI.
- Mathews, F. (1992). "Re-Framing Gang Violence: A Pro-Youth Strategy", *RECLAIMING CHILDREN AND YOUTH: JOURNAL OF EMOTIONAL AND BEHAVIORAL PROBLEMS*, 1 (3) 24–28.
- McCollister, K.E. & French, M.T. (2003). "The relative contribution of outcome domains in the total economic benefit of addiction interventions: a review of first findings", *ADDICTION* 98 (12): 1647-1659.
- McLeod, A., Baker, D. & Black, M. (2006). "Investigating the nature of formal social support provision for young mothers in a city in the North West of England", *HEALTH & SOCIAL CARE IN THE COMMUNITY*, 14 (6): 453–464.
- Muncie, J. (2006). "Governing young people: Coherence and contradiction in contemporary youth justice", *CRITICAL SOCIAL POLICY* 26 (4): 770–793.
- Ngai, N.-P. & Cheung, C.-K. (2005). "Predictors of the Likelihood of Delinquency: A Study of Marginal Youth in Hong Kong, China", *YOUTH & SOCIETY*, 36 (4) 445.
- Peck, J. (1999). "New labourers? Making a New Deal for the 'workless class'", *ENVIRONMENT AND PLANNING C-GOVERNMENT AND POLICY* 17 (3): 345–372.
- Perry, C.M. (1998). *Community Service Learning*. Konferansbidrag presenterat vid Annual Meeting of the National Rural Education Association, 14–17 October 1998, Buffalo, NY.
- Pitts, J. & Hope, T. (1997). "The local politics of inclusion: The state and community safety", *SOCIAL POLICY & ADMINISTRATION* 31 (5): 37–58.
- Raywid, M.A. & Oshiyama, L. (2000). "Musings in the Wake of Columbine: What Can Schools Do?", *PHI DELTA KAPPAN*, 81 (6): 444–449.
- Romero, R. Knapp, M. & Scott, S. (2006). "Economic Cost of Severe Antisocial Behaviour – and who pays it", *BRITISH JOURNAL OF PSYCHIATRY*, 188: 191–194.
- Rumberger, R.W. & Larson, K. A. (1992). *Keeping High-Risk Chicano Students in School: Lessons from a Los Angeles Middle School Dropout Prevention Program*. Rapport från: American Institutes for Research in the Behavioral Sciences, Palo Alto: California.
- Sallee, M.W. (2005). "A Tragedy Requires Focus, Not Finger Pointing", *RECLAIMING CHILDREN AND YOUTH: THE JOURNAL OF STRENGTH-BASED INTERVENTIONS*, 14 (2) 71.
- Sammons, P., Elliot, K., Sylva, K., Melhuish, E., Siraj-Blatchford, I. & Taggart, B. (2004). "The impact of pre-school on young children's cognitive attainments at entry to reception" *BRITISH EDUCATIONAL RESEARCH JOURNAL* 30 (5): 691–712.
- Sayce, L. (2000). *From Psychiatric Patient to Citizen: Overcoming Discrimination and Social Exclusion*, Basingstoke: Macmillan.
- Scott, S., Knapp, M., Henderson, J. & Maughan, B. (2001). "Financial cost of social exclusion: follow up study of antisocial children into adulthood", *BRITISH MEDICAL JOURNAL* 323 (7306): 191–194.

- Shucksmith, M. (2004). "Young people and social exclusion in rural areas", *SOCIOLOGIA RURALIS*, 44 (1): 43.
- Skille, E.A. & Waddington, I. (2006). "Alternative sport programmes and social inclusion in Norway", *EUROPEAN PHYSICAL EDUCATION REVIEW*, 12 (3): 251–271.
- Stephenson, S. (2001). "Street children in Moscow: using and creating social capital", *SOCIOLOGICAL REVIEW* 49 (4): 530–547.
- Thomson, R., Bell, R., Holland, J., Henderson, S., McGrellis, S. & Sharpe, S. (2002). "Critical moments: Choice, chance and opportunity in young people's narratives of transition", *SOCIOLOGY-THE JOURNAL OF THE BRITISH SOCIOLOGICAL ASSOCIATION* 36 (2): 335–354.
- Thompson, R.A. (1998). *Nurturing an Endangered Generation: Empowering Youth with Critical Social, Emotional, and Cognitive Skills*, Taylor & Francis: Bristol, PA.
- Torstensson, M. (1990). "Female Delinquents in a Birth Cohort: Tests of Some Aspects of Control Theory", *JOURNAL OF QUANTITATIVE CRIMINOLOGY*, 6 (1): 101–115.
- Truckenmiller, J.L. (1982). *Factor Analysis of the HEW National Strategy for Youth Development Model's Community Program Impact Scales*, Paper presented at the Annual Convention of the American Psychological Association (90th, Washington, DC, August 23–27, 1982).
- Trusty, J. (1996). "Counseling for Dropout Prevention: Applications from Multicultural Counseling", *JOURNAL OF MULTICULTURAL COUNSELING AND DEVELOPMENT*, 24 (2): 105–17
- Turner, D. & Martin, S. (2004). "Managerialism meets community development: contracting for social inclusion?", *POLICY AND POLITICS*, 32 (1): 21–32.
- Walker, A. & Walker, C. (1997). *Britain Divided: The Growth of Social Exclusion in the 1980s and 1990s*, London: Child Poverty Action Group.
- Welsh, B.C. & Farrington, D.P. (2000). "Monetary costs and benefits of crime prevention programs", *CRIME AND JUSTICE-A REVIEW OF RESEARCH* 27: 305–361.
- Vercaigne, C. & Goris, P. (1996). "Social Exclusion of Juveniles and Street Crime in the City: Research into Juvenile Criminology and Social Geography", *CARIBBEAN JOURNAL OF CRIMINOLOGY AND SOCIAL PSYCHOLOGY*, 1 (2) 64–88.
- Worth, S. (2003). "Adaptability and self-management: A new ethic of employability for the young unemployed?", *JOURNAL OF SOCIAL POLICY* 32: 607–621.

© Ungdomsstyrelsens skrifter 2007:5

ISSN 1651-2855

ISBN 978-91-89050-91-4

projektledare **Torgny Sandgren**

text **Rickard Danell**

textredigering **Ingrid Bohlin**

omslag **Christián Serrano**

distribution **Ungdomsstyrelsen, Box 17801, 118 94 Stockholm**

webbplats **www.ungdomsstyrelsen.se**

e-post **info@ungdomsstyrelsen.se**

tfn **08-566 219 00**, fax **08-566 219 98**

UNGDOMSSTYRELSEN

är en statlig myndighet som verkar för att unga ska få
verklig tillgång till makt och välfärd. Det gör vi genom att:

- ta fram och förmedla kunskap om ungas levnadsvillkor.
- följa upp riksdagens och regeringens mål för den nationella ungdomspolitiken och stödja kommunerna i deras ungdomspolitiska arbete.
- fördela bidrag till och stödja metodutveckling inom ungas fritid och föreningsliv samt inom internationellt ungdomssamarbete.

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

Fritzes

ett Wolters Kluwer-företag

106 47 Stockholm Tel 08-690 91 90 Fax 08-690 91 91 order.fritzes@nj.se www.fritzes.se

ISBN 978-91-89050-91-4 ISSN 1651-2855